

verjetno dodatna osvetlitev nekaterih motivov/junakov pri drugih slovanskih narodih pripomogla k bolj natančni predstavi o primarni vsebini, poreklu, podobi, okviru, znotraj katerega so se pojavljali, ipd. le-teh, saj bi na ta način lažje eliminirali balast, ki je posledica substrata, vpliva predstav sosednjih ljudstev, krščanske ideologije itd. Pa vendar je s knjigo avtor opravil zelo pomembno delo, zbral ogromno podatkov, ki bi nam brez njega ostali neznani, in glavno, še enkrat: povezal duhovno izročilo Slovencev z duhovno kulturo Indoevropejcev.

Mirjam Mencej

BREDA ČEBULJ SAJKO: *ETNOLOGIJA IN IZSELJENSTVO*. – Ljubljana : Slovensko etnološko društvo, 1999, 182 str. (Knjižnica Glasnika Slovenskega etnološkega društva ; 29)

Knjiga *Etnologija in izseljenstvo* je nastala na osnovi prvega dela doktorske naloge z naslovom *Posledica dvojne identitete v vsakdanjem življenju avstralskih Slovencev*, ki jo je avtorica, dr. Breda Čebulj Sajko, zagovarjala na Filozofski fakulteti konec januarja 1995. V knjigi nas dr. Breda Čebulj Sajko precizno popelje skozi zgodovino etnološkega raziskovanja slovenskega izseljenstva, tematike, kateri je posvetila vse svoje dosedanje plodno raziskovalno delo. Gotovo je najboljša poznavalka tega segmenta etnološkega raziskovanja pri nas. Nenazadnje, to je že njena druga knjiga s tega področja, njena doktorska disertacija pa doslej prva in edina v slovenski etnologiji s področja izseljenstva.

Zato smo te knjige lahko veseli najprej vsi tisti, ki se s tem področjem tudi sami ukvarjamo, saj smo dobili na enem mestu strnjen in analiziran pregled dosedanjega raziskovanja izseljenstva v slovenski etnologiji, in sicer po vseh slovenskih etnoloških institucijah od leta 1926 pa vse do leta 1993. Knjigo lahko smatramo za osnovno in nepogrešljivo (tudi študijsko) gradivo za vsakogar, ki se v slovenski etnologiji ukvarja s slovenskim izseljenstvom, saj je avtorica v njej vse dosedanje (razdrobljeno) raziskovanje strnila v pregledno celoto. Iz nje so zato lahko jasneje razvidna že raziskana področja, metodologija, zlasti pa tudi vse tisto, kar v okviru slovenskega izseljenstva še ni raziskano, saj nas avtorica ves čas tudi vestno opozarja na še neizčrpen vir možnosti in tudi potrebe tovrstnega etnološkega raziskovanja in nas tako hkrati spodbuja za naše lastno raziskovalno delo.

V knjigi *Etnologija in izseljenstvo* je avtorica na kratko, a povedno povzela vsebine raziskav in razprav iz etnološke strokovne periodike, iz izbranih (tematsko ustreznih) etnoloških monografij in topografij, iz seminarских in diplomskih nalog študentov etnologije ter raziskovalnih taborov, iz revialnega tiska slovenskih izseljencev ter iz periodike tistih institucij, ki pri nas pokrivajo področje slovenskega izseljenstva. Deloma je posegla tudi na predstavitev rezultatov pomebnejših raziskav drugih družboslovnih disciplin, tako da bralec iz celotnega gradiva lahko razvidno razbere, v kateri raziskavi dobi določeno informacijo ali metodološki napotek, dobi skratka sliko etnološke

preučenosti slovenskega izseljenstva in se zato v svojem delu tudi sam lažje usmeri.

Če se sedaj na kratko ozremo na zgodovinski pregled etnološkega preučevanja slovenskega izseljenstva, kot nam ga v pričujoči knjigi ponuja avtorica, potem bi kot prvo omenila velik pomen antropologa Boža Škerlja, katerega prispevek k raziskovanju slovenskega izseljenstva, ugotavlja avtorica, je ohranil aktualnost vse do današnjih dni tako v problemskem kot v metodološkem in metodičnem pogledu. Gre zlasti za dve njegovi deli, knjigo *Neznana Amerika* iz leta 1955 ter esej *Nekaj akulturacijskih pojavov med ameriškimi Slovenci*, objavljen v Slovenskem etnografu (SE 10/1957). Avtorica mu da pravo težo, saj na več straneh pozitivno ovrednoti njegova raziskovanja akulturacije, nepatetične ocene stanja slovenske emigracije v Združenih državah, njegovo zavzemanje za odpiranje in raziskovanje problemov sodobnega časa, poudarjanje metode osebnega intervjuja pri raziskovanju načina življenja izseljencev itd. ter sklene predstavitev z ugotovitvijo, da so Škerljevi metodološki temelji kasneje postali temelj za etnološko raziskovanje slovenskega izseljenstva.

Do prelomnice v etnološkem raziskovanju slovenskega izseljenstva pa je prišlo sredi 70-ih let. Sprožila jo je izdaja prvega, uvodnega zvezka *Etnološke topografije slovenskega izseljenstva* (1976), nato pa dve leti kasneje še izdaja sedmega zvezka vprašalnic, z vprašalnico pod naslovom *Interetnični odnosi, medkrajevni odnosi in zdomstvo* (1978). Raziskovanje slovenskega izseljenstva je postalo preciznejše strokovno definirano.

V začetku 80-ih let pa je preučevanje slovenskega izseljenstva postalo tudi sestavni del pedagoškega programa na Oddelku za etnologijo Filozofske Fakultete. Začel je delovati Seminar za etnološko raziskovanje slovenskega izseljenstva, ki ga je vodila Mojca Ravnik in sama tudi jasno načrtovala študijski program na tem področju. Menila je, da je treba najprej razjasniti izseljeniško metodologijo (pokazala se je neustreznost ločevanja med izseljenci, zdomci, delavci na začasnem delu v tujini), določiti izhodišča etnologovega opazovanja (to je posameznik in njegova družina na ravni vsakdanjosti) ter zanimanja (to so tiste kulturne sestavine, ki v določenem času in prostoru oblikujejo vsakdan). Da bi metodološka izhodišča obrodila prave raziskovalne sadove, se je kot najbolj učinkovita metoda dela pokazala metoda (seveda ob preučitvi vseh ostalih, pisnih itd. virov) lastne udeležbe in opazovanje etnologa na terenu.

Seveda lahko pritrdimo dr. Bredi Čebulj Sajko, ki ugotavlja, da pomeni obdobje delovanja tega Seminarja metodološko in po danih raziskovalnih rezultatih najbolj plodno obdobje v etnološkem raziskovanju slovenskega izseljenstva doslej; da je škoda, da je bilo delovanje Seminarja prekinjeno, saj se je kontinuiteta tovrstnega raziskovanja zato prekinila, kakovost pa nazadovala.

Kakšna je torej danes, po ugotovitvah avtorice pričujoče knjige, dr. Brede Čebulj Sajko, stopnja etnološke preučenosti slovenskega izseljenstva ter metode tovrstnega raziskovanja?

Terensko delo z izseljenci je pokazalo, da je bila avtobiografska metoda tista, ki je bila kot vir in način dela najpogosteje uporabljena v primeru raziskovanja izseljenstva (pa ne le v slovenski etnologiji, temveč tudi v drugih vedah). Avtorico je ravno raziskovanje načina življenja Slovencev v Avstraliji spodbudilo k poglobljeni analizi uporabe avtobiografske metode v etnologiji. Na podlagi lastnega terenskega dela z njimi je postal

pomen te metode še bolj navzoč, zato nam jo v knjigi obširneje predstavi (stran 108-154), tako da analizira tovrstne raziskave v slovenski in tujih etnologijah, antropologijah in etnografijah kot tudi v sorodnih družboslovnih in humanističnih znanstvenih disciplinah (sociologiji, psihologiji in psihoanalizi, zgodovini - zlasti v oralni zgodovini). Pregled je obsežen in temeljit in zato zelo dober vir za vse tiste, ki želijo to raziskovalno metodo uporabiti tudi pri svojem delu.

Primarno zanimanje slovenske etnologije je veljalo izseljevanju v Ameriko, kar je tudi v povezavi z najštevilnejšim odhajanjem domačega prebivalstva v ta del sveta. V knjigi se lahko natančno poučimo o obravnavanih krajih v ZDA, o stopnji proučenosti slovenskih pokrajin, od koder so se tja izseljevali (najmanj raziskano je področje Notranjske, Primorske, Ljubljane z okolico, Porajba ter Gorenjske). Tako (posredno) tudi dobimo napotke, kje bi bilo smotrno izvajati raziskovalno delo v bodoče. Pri raziskovanju izseljevanja po letu 1945 pa se je pozornost etnologov usmerila na raziskovanje Slovencev v Avstraliji, zlasti raziskovanje izseljevanja iz Prekmurja, Primorske in Gorenjske na avstralski kontinent.

V dosedanjih raziskavah so zajete razmere doma, ki so pogojevale izseljevanje, razmere v vselitvenih državah, potek izselitve izseljencev do njihovega prihoda v vselitveno državo, življenje izseljencev v vselitveni državi (najbolj raziskani segmenti načina življenja v novi državi so društva in cerkev, delo in zaslužek, družinsko-sorodstvene zveze, stiki z domovino). Med kulturnimi sestavinami, ki oblikujejo duhovno kulturo Slovencev na tujem, ima jezik primarno vlogo. Etnologi so ugotavljali načine in smeri komuniciranja znotraj in izven slovenske skupnosti glede na ohranjenost slovenščine, znanje tujega jezika in mešanje obeh v posameznih generacijah. V celoti gledano je tudi sicer skupno vsem avtorjem, da so na osnovi elementov materialne, socialne in duhovne kulture skušali ugotoviti načine izražanja etnične identitete in ohranjenosti slovenske kulture v tujini.

Nadalje avtorica ugotavlja, da je bil v vseh obdobjih raziskovanja izseljevanja Slovencev največji poudarek na kmečkem prebivalstvu, manj na delavstvu in najmanj na inteligenci. V vselitveni državi je bilo vedno zelo dobro raziskano društveno in versko dogajanje in zato ne gre spregledati dejstva, da so etnologi vključevali v svoje raziskave predvsem informatorje, ki so bili obiskovalci in člani slovenskih društev in verskega življenja (cerkvenega dogajanja), **medtem ko so v tem smislu izključeni izseljenci iz slovenske skupnosti ostali na robu etnološkega zanimanja** (poudarila D. H.).

Avtorica na splošno ugotavlja, da bo že doseženo stopnjo v etnološkem raziskovanju slovenskega izseljenišтва potrebno vsebinsko še nadgraditi, ob tem, da je tudi neobdelanih tem še veliko, tako časovno kot prostorsko. V metodologiji raziskovanja bi se po avtoričinem mnenju kazalo odmakniti od opisovanja folklorizma med slovenskimi izseljenci in se približati globalnim analizam vzrokov za pojavljanje etnične identitete Slovencev v tujem okolju, in sicer takšne, kot je, in ne takšne, kot jo morda pričakujemo. Pri odgovoru na vprašanje, kako bo naša stroka to dosegla, pa avtorica ni optimistična, saj ugotavlja, da etnologija tega segmenta pri nas ne razvija in tovrstnega raziskovanja ne spodbuja. Ugotavlja, da je danes v okviru študijskega procesa na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo raziskovanje izseljenišтва prepuščeno samoiniciativnosti

študentov etnologije v okviru **neevropske etnologije** (poudarila D. H.). S prenehanjem delovanja Seminarja za etnološko preučevanje slovenskega izseljenstva se je namreč prekinilo sistematično vključevanje izseljeniške problematike v pedagoški proces, zato je bilo to raziskovanje v svojem razvoju prekinjeno. Obstoječe stanje je kakovostno pravzaprav šibkejše, kot je bilo pred leti.

Zato pa lahko z veseljem dopolnim avtorico, ki je napisala, da se zgolj s teoretičnega vidika obeta nekoliko večje vključevanje slovenskega izseljenstva v bodoče delo Slovenskega etnografskega muzeja, v katerem ima slovensko izseljenstvo sicer še postransko vlogo. V septembru 1999 je v Slovenskem etnografskem muzeju začel delovati kustodiat za slovenske izseljence, zamejce, pripadnike narodnih manjšin ter drugih etnij v Sloveniji. S tem je osrednja nacionalna etnološka muzejska ustanova dala ustrezno mesto raziskovanju in muzejski predstavitvi kulturne dediščine in narodne identitete slovenskih izseljencev ter vplivov izseljevanja na matični slovenski prostor. Verjamem, da bomo dosedanje delo na tem segmentu, ki je, kljub nekaterim neugodnim okoliščinam, vendarle dalo veliko pozitivnih rezultatov, v Slovenskem etnografskem muzeju strokovno kakovostno nadgradili.

230

Daša Hribar

CULTURAL PROCESSES AND TRANSFORMATIONS IN TRANSITION OF THE CENTRAL AND EASTERN EUROPEAN POST-COMMUNIST COUNTRIES (uredila Rajko Muršič in Borut Brumen). – Ljubljana: Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete, 1999, 156 str. (Etnološka stičišča = Ethnological contacts = Zbiežnosti etnologiczne; 9) (Zbirka Županičeva knjižnica ; št. 3)

Ne glede na opozorila v zgodovini slovenske etnologije v 50-ih letih (Novak) in 60-ih letih (Kremenšek), da je potrebno etnološko proučevanje sodobnosti, so tovrstne študije na Slovenskem še vedno precej redke, vsekakor preredke. Tudi pobude za proučevanje sodobne družbene problematike iz leta 1978, s posvetovanja in zbornika Slovenskega etnološkega društva z naslovom Etnologija in sodobna slovenska družba, so izzvenele precej v prazno. Toliko bolj se lahko torej razveselimo pričujočega zbornika, ki obravnava obdobje transformacije¹ postsocialističnih dežel po letu 1989, saj predstavlja poskus spoprijemanja s sodobno družbeno problematiko z etnološke in antropološke perspektive.

Zbornik je nastal v sklopu že tradicionalnih stičišč, srečevanj s poljskimi kolegi z Oddelka za etnologijo Univerze v Lodžu na Poljskem, sodelovali pa so tudi nekateri

¹ Za postsocialistično obdobje uporabljam izraz transformacija, ki se mi zdi, tako kot mnogim drugim avtorjem in avtoricam, primernejši od izraza tranzicija. Slednji namreč izvira iz latinščine: *transitio (-onis)* pomeni prehod iz enega stanja v drugega, medtem ko prav tako latinska beseda *transformare* pomeni spreminjati obliko, spremembo, preobrazbo. Za postsocialistično obdobje Srednje in Vzhodne Evrope je torej primernejši izraz transformacija kot tranzicija, saj pravzaprav ne gre preprosto za prehod iz socializma v kapitalizem, temveč pravzaprav vemo le to, da gre za določene spremembe in ne vemo, kam vodijo (prim. Verdery 1996).